

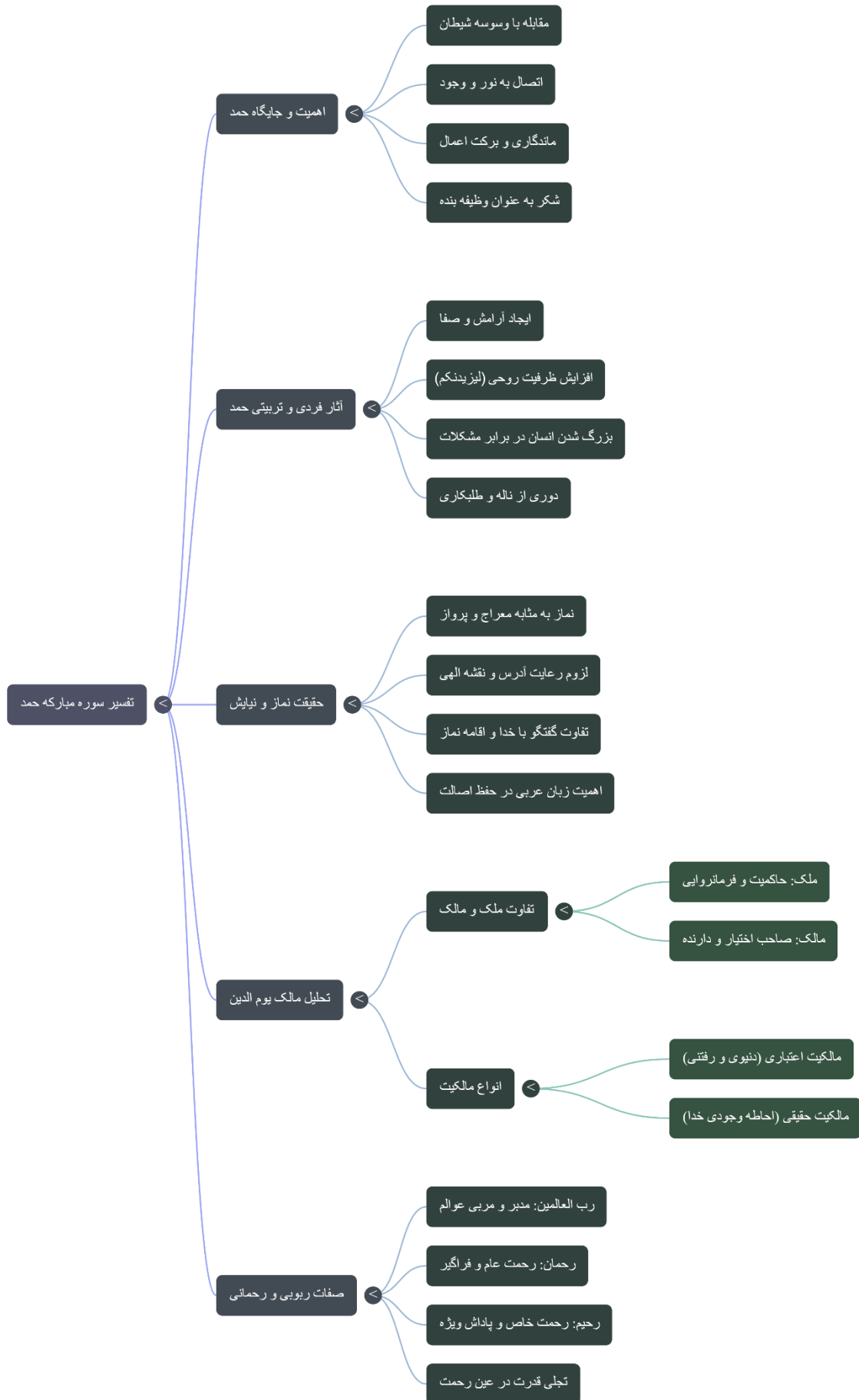
بسم الله الرحمن الرحيم

دوره تفسیر المیزان ۱

سوره حمد ۷

مدرس دوره: دکتر سید محمد صالح هاشمی

گلپایگانی

درس نهم: سوره حمد ۷

چکیده

این گزارش به تبیین و تحلیل آموزه‌های کلیدی مستخرج از تفسیر سوره مبارکه حمد، با تمرکز بر مفاهیم «حمد»، «ساختار نماز» و «مالکیت الهی» می‌پردازد. یافته‌های اصلی نشان می‌دهد که «حمد» نه تنها یک ذکر زبانی، بلکه ابزاری برای ارتقای ظرفیت وجودی انسان و دستیابی به آرامش روانی است. همچنین، نماز به عنوان یک «معراج» دارای پروتکل‌ها و آدرس‌های دقیقی است که تخطی از آن‌ها مانع رسیدن به مقصد می‌گردد. در نهایت، تحلیل واژگانی «مالک یوم‌الدین» بیانگر تفاوت بنیادی میان مالکیت اعتباری بشری و مالکیت حقیقی الهی است که تمام هستی را در ید قدرت پروردگار قرار می‌دهد.

۱. تبیین جایگاه و آثار تکوینی «حمد»

بر اساس محتوای تحلیل شده، «حمد» نقشی کلیدی در زندگی معنوی و مادی انسان ایفا می‌کند. این مفهوم از چند منظر قابل بررسی است:

- **محاصره کار بین دو نور:** هرگاه فعالیت با «بسم‌الله الرحمن الرحیم» آغاز و با «الحمد لله رب العالمین» پایان یابد، آن عمل بین دو نور قرار گرفته و ماندگار می‌شود. این امر به معنای اتصال به وجود مطلق در ابتدا و سلب موفقیت از خود و انتساب آن به قدرت الهی در انتهاست.
- **حمد به مثابه شاخص آرامش:** یکی از شاخص‌های اصلی ناآرامی در زندگی، فقدان روحیه شکرگزاری است. افرادی که اهل ناله و شکایت هستند، ظرفیت وجودی پایینی دارند. در مقابل، حمد واقعی حتی در سخت‌ترین شرایط (مانند بیماری فرزند) مایه صفا و آرامش برای فرد و اطرافیان اوست.
- **افزایش ظرفیت وجودی:** بر اساس آیه «لئن شکرتم لازیدنکم»، شکرگزاری نه تنها باعث فراوانی نعمت، بلکه باعث رشد و بزرگ شدن خود انسان (افزایش ظرفیت) می‌شود. انسانی که بزرگ شود، مسائل کوچک دنیا او را دچار التهاب و ناآرامی نمی‌کند.

۲. ماهیت نماز و ضرورت حفظ ساختار عبادی

در پاسخ به شبهات مربوط به تغییر ساختار نماز یا ترجمه آن به زبان‌های دیگر، نکات زیر استخراج شده است:

نماز به مثابه معراج، نه صرفاً سخن گفتن

اگرچه انسان می‌تواند در هر حالتی و به هر زبانی با خداوند نجوا کند، اما نماز یک «معراج» و مسیر پرواز است. این مسیر دارای «آدرس» و ضوابط مشخصی است که از سوی خداوند تعیین شده است:

- **دقت در مناسک:** همان‌طور که تغییر در کد پستی یا پلاک یک آدرس مانع از رسیدن به مقصد می‌شود، تغییر در ارکان نماز (مانند تعداد سجده‌ها) نیز ماهیت آن را باطل می‌کند.
- **زبان نماز:** حفظ زبان عربی در نماز، به معنای حفظ کلام وحی است. عدم تمایل به یادگیری چند کلمه عربی نماز در حالی که افراد نام‌های پیچیده سلبریتی‌ها یا ورزشکاران را به خاطر می‌سپارند، نشانه عدم علاقه کافی تلقی شده است.

۳. تحلیل واژگانی و فلسفی «مالک یوم‌الدین»

در قرائت و تفسیر آیه «مالک یوم‌الدین»، تفاوت‌های ظریفی میان دو واژه «مالک» و «مَلِک» وجود دارد که در مورد خداوند به یگانگی می‌رسند.

واژه	حوزه نفوذ	ماهیت در بشر	ماهیت در خداوند
مَلِک (حاکم)	سیاسی و حکمرانی	اعتباری، محدود و شکننده	سلطان مقتدر بر تمام هستی
مالک (صاحب)	اقتصادی و تملک	قراردادی و قابل انتقال	مالک تمام وجود و هستی اشیاء

ویژگی‌های مالکیت الهی

۱. **مالکیت حقیقی در برابر اعتباری:** مالکیت انسان بر اشیاء (مانند کیف یا خانه) قراردادی است و با مرگ یا معامله از بین می‌رود. اما مالکیت خدا بر کل عالم، مانند مالکیت انسان بر تصورات ذهنی خودش است؛ یعنی تمام وجود آن شیء در قبضه قدرت اوست.
۲. **نفوذ مطلق:** برخلاف حاکمان بشری که نفوذی بر ذهن و خانه‌های مردم ندارند، خداوند «مالک‌الملک» است و بر تمام ابعاد وجودی حاکمیت دارد.

۴. پیوند ربوبیت، رحمت و مالکیت

سوره حمد پیوندی ناگسستنی میان صفات مختلف الهی برقرار می‌کند:

- **ربوبیت رحمانیه:** خداوند به عنوان «رب»، پرورنده و مدبر تمام عوالم است که با رحمت رحمانیه خود همه موجودات را به حرکت وا می‌دارد.
- **رحمت رحیمیه:** عنایت خاص خداوند به کسانی است که آگاهانه و با اختیار در مسیر هدایت قرار می‌گیرند.
- **امید در عین عظمت:** این نکته که مالک روز جزا (روزی سخت و عظیم)، همان خداوند «رحمن» و «رحیم» است، به مومن آرامش می‌دهد. تکرار اذکار «سبحان ربی العظیم و بحمده» و «سبحان ربی الاعلی و بحمده» در نماز، اقرار به این عظمت و علوی است که با رحمت و حمد آمیخته شده است.

نتیجه‌گیری

استمرار بر حمد الهی و درک عمیق مفاهیم سوره فاتحه، منجر به شکل‌گیری شخصیتی می‌شود که در عین تلاش و انجام وظایف (امر به معروف و نهی از منکر)، تمام هستی را همسو با رشد خود دیده و به آرامشی پایدار دست می‌یابد.